

Hoe leiden verrijkte activiteiten tot sociaal-emotionele ontwikkeling bij kinderen?

Doelen van verrijkt aanbod nader onderzocht

Inleiding

In verrijkte schooldagen besteden scholen extra aandacht aan het vergroten van de leefwereld van kinderen, om perspectief te bieden aan kinderen en hen gelijke kansen te bieden voor de toekomst. In de provincie Groningen worden verrijkte schooldagen georganiseerd onder de noemer Tijd voor Toekomst. In deze longread besteden we aandacht aan een onderzoek dat we uitvoeren bij zeven scholen in de coalitie Oost-Groningen.

Met hen onderzoeken we hoe hun verrijkt activiteitenaanbod op het gebied van weerbaarheid, beroepenoriëntatie en de kind-ouderondersteuner tot stand komt en met welke intenties (doelen) de activiteiten worden aangeboden om specifiek de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen te versterken. Daarvoor doorliepen we met deze scholen een aantal stappen:

1. Door middel van inventarisatiesessies kregen we een beeld van de invulling van het aanbod en de keuzes die gemaakt werden om het aanbod te organiseren;
2. Door gesprekken met aanbieders van verrijkt aanbod en schoolcoördinatoren kregen we inzicht in de afstemming over het verrijkte aanbod, in relatie tot de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen;
3. Ten slotte reflecteerden we met scholen en aanbieders op de manier waarop zij denken dat verrijkt aanbod leidt tot een versterking van de sociaal-emotionele ontwikkeling bij kinderen.

Deze longread is een vertaling van de resultaten uit deze drie stappen en laat zien waar we, volgens scholen en aanbieders van verrijkt aanbod, onderzoek naar moeten doen als we verrijkte activiteiten willen toetsen op hun impact op de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen.

Welke activiteiten organiseren scholen in Oost-Groningen in de activiteitenlijnen Weerbaarheid, Beroepenoriëntatie en Kind-Ouderondersteuner?

Activiteiten beroepenoriëntatie

Activiteiten weerbaarheid

Activiteiten KOO'er

helpen met financiën
 aanspreekpunt kinderen
 aanbieden spreekuur
 koffieochtenden
 vertrouwenspersoon
 huisbezoeken
 aanspreekpunt ouders
 onenigheid interventies
 individuele begeleiding
 te laat komen regelen
 brugfunctionaris
 verzuim regelen
 opvoedkwesties
 gesprekken met kinderen
 sparringspartner
 preventie
 groepsdynamica
 se ondersteuning
 contact met ouders
 vragen over thuisfront
 scheidingen
 opvoedvragen

Welke keuzes maken scholen in Oost-Groningen in de organisatie van de activiteiten in deze drie lijnen?

Tijdens de inventarisatiegesprekken is aan de scholen in grote lijnen gevraagd hoe zij het aanbod van verrijkte schooldagactiviteiten op het gebied van weerbaarheid, beroepenoriëntatie en de kind-ouderondersteuner kiezen. Daarbij is ingegaan op de aard van het aanbod, de wijze van uitvoering, de verantwoordelijke aanbieder, de beoogde doelgroep, alsmede het tijdstip en de frequentie van de uitvoering. Tot slot is besproken in hoeverre ouders hierbij betrokken zijn en of er samenwerking plaatsvindt met andere scholen in de omgeving.

Selectie van verrijkt aanbod sociaal-emotionele ontwikkeling

Beroepenoriëntatie

Van de zeven scholen biedt slechts één school structureel aanbod op het gebied van beroepenoriëntatie. De school integreert beroepenoriëntatie in het curriculum via thematische activiteiten, excursies en bedrijfsbezoeken in samenwerking met externe partners. De overige scholen organiseren beroepenoriëntatie incidenteel. Hoewel er aandacht is voor het thema, ontbreekt het op de meeste scholen aan een structurele en doorlopende leerlijn.

Weerbaarheid

Alle zeven onderzochte scholen bieden activiteiten aan die gericht zijn op het versterken van de weerbaarheid van leerlingen. De scholen kiezen voor activiteiten die voornamelijk worden verzorgd door externe aanbieders uit het lokale netwerk van de school. Het aanbod vindt zowel binnen als buiten schooltijd plaats. Over het algemeen is te zien dat bij het thema weerbaarheid een breder denkkader is bij de scholen dan bij het onderdeel beroepenoriëntatie.

Kind-ouderondersteuner

De inzet van kind-ouderondersteuners (KOO'ers) verschilt per school. Twee scholen beschikken over een of meerdere KOO'ers, terwijl andere scholen vergelijkbare ondersteuning bieden via een sociaal-maatschappelijk werker of brugfunctionaris. Ondanks de verschillende functietitels komt uit de gesprekken naar voren dat de kern van de rol vergelijkbaar is: het bieden van laagdrempelige ondersteuning aan kinderen, ouders en soms ook leerkrachten. Voor kinderen gaat het om individuele of groepsgerichte begeleiding waarbij de professional vaak fungeert als onafhankelijk vertrouwenspersoon die werkt vanuit de behoeften van het kind.

Ouders

Hoewel scholen aangeven dat het soms lastig is om ouders te vragen voor uitjes of om te helpen met halen en brengen, is te zien dat betrokkenheid toeneemt wanneer activiteiten op de school plaatsvinden. In zulke gevallen nemen ze deel aan afsluitende activiteiten of wonen ze voorstellingen bij. Vooral bij het opgeven van hun kinderen voor activiteiten tonen ouders veel betrokkenheid. Daarnaast waarderen ouders het dat hun kinderen langer op school kunnen blijven; dit ontlast hen in de dagelijkse planning. Bij activiteiten rondom eten en drinken is de ouderbetrokkenheid opvallend groot. Ouders helpen vrijwillig mee bij de lunch en nemen soms deel aan gezamenlijke eetmomenten zoals bij een foodtruck of kookactiviteit. Ook bij creatieve of culturele onderdelen zoals voorstellingen zijn ouders aanwezig als toeschouwers.

Hoe zorgen scholen dat verrijkt aanbod aansluit bij sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen?

In de inventarisatiegesprekken en interviews met aanbieders is te zien dat scholen enigszins nadenken over hoe verrijkte activiteiten bijdragen aan sociaal-emotionele ontwikkeling, maar dit gebeurt overwegend praktisch, op casusniveau, en vanuit ervaring. Er is weinig expliciete en systematische reflectie (evaluatie of monitoring) of planmatige aanpak (visiedocumenten, stappenplannen) zichtbaar. Er is geen werkoverleg om doelgericht te reflecteren op de inhoud van het aanbod in de verrijkte schooldag en koppeling met theorie ontbreekt grotendeels. Waar wel expliciet aandacht voor is en wat werd benoemd in de gesprekken is onder andere:

Wat wel in de gesprekken terugkomt	Voorbeeld
Erkenning van tekortkoming en behoefte aan meer structuur	Activiteiten zoals beroepenoriëntatie zijn nog te fragmentarisch. Wens om structureel te werken, vaste aanbieders en beter meten wat werkt.
Reflectie op effectiviteit en afstemming	Erkenning dat afstemming met aanbieders moeilijk is ("je kunt het niet altijd loslaten"). Er is behoefte om meer te verduurzamen en structureel in te bedden.
Bewuste afstemming met leerkrachten en thematisch onderwijs	Bij sommige aanbieders wordt aanbod afgestemd met thema's in de klas; leerkrachten denken mee en zorgen dat inhoud aansluit bij belevingswereld en ontwikkelingsniveau van kinderen.
Scholen en aanbieders stemmen wel duidelijk af op pedagogische en ontwikkelingsgerichte intenties, minder op inhoud	Sportactiviteiten worden ingezet om te oefenen met falen, doorzetten en zelfregulatie.
KOO'ers stemmen af op individuele hulpvragen	Overleggen met ouders, IB'ers, leerkrachten: "Wat is goed voor dit kind?" Zichtbaarheid, beschikbaarheid en vertrouwen zijn sleutelwoorden.

Als scholen er tijd voor maken, welke doelen wil men dan bereiken met hun activiteitenreeksen?

Aan de hand van de doelensessies met de scholen zijn er drie veranderpaden ontwikkeld voor de verrijkte activiteiten op het gebied van Weerbaarheid, Beroepenoriëntatie en de Kind-Ouderondersteuner. Deze veranderpaden laten zien hoe scholen denken dat de activiteiten kunnen leiden tot een verhoogde sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen. Hiervoor redeneerden de scholen stap voor stap naar steeds hogere doelen. Voor een uitgebreide beschrijving van de methodiek die hiervoor gebruikt is, verwijzen we naar de factsheet 'Het ontwikkelen van veranderpaden'. Hieronder een overzicht van de veranderpaden per activiteitenlijn.

Weerbaarheid

Impact claim: Kinderen gaan de maatschappij in als volwaardig burger. "Maakt kind en klas krachtig."

Kinderen worden als evenwichtige volwassenen naar de maatschappij geleid

Kinderen hebben meer vertrouwen in de toekomst na het verlaten van de basisschool

Kinderen zijn mentaal weerbaarder

Kinderen zijn sterk voor zichzelf en sterk voor een ander

Kinderen zijn zelfbewuster, weten beter wie ze zijn en hoe ze zich gedragen

Kinderen weten wat zij kunnen betekenen voor de groep

Kinderen versterken hun gevoel van eigenwaarde

Kinderen durven zelf keuzes te maken

Kinderen kunnen beter grenzen voelen, stellen en bewaken

Kinderen voelen zich onderdeel van een groep

Kinderen vergroten hun zelfvertrouwen

Kinderen zien wat ze kunnen, ontwikkelen hun talent

Kinderen lossen ruzies op een gezonde manier op

Kinderen zijn in staat om vriendschappen te sluiten en onderhouden

Kinderen hebben een succeservaring tijdens de activiteit

Kinderen verbreden hun horizon

Kinderen leren over emoties praten en deze te herkennen

Kinderen vergroten hun zelfbeheersing

Kinderen gaan gesprekken met elkaar aan

Kinderen hebben meer respect voor elkaar

Kinderen werken beter met elkaar samen

Kinderen leren op een ervarende en bewegende manier over onderdelen van weerbaarheid: plezier, zelfvertrouwen, samenwerken, respect, emotieregulatie, veerkracht en zelfdiscipline

Kinderen ervaren plezier tijdens de activiteit gericht op weerbaarheid

Kinderen doen een nieuwe ervaring op

Kinderen hebben meer contact met andere kinderen

Kinderen bewegen fysiek meer

Activiteiten gericht op weerbaarheid

Aannames:

A1: De klas is een veilige omgeving waar kinderen de mogelijkheden hebben hun weerbaarheid te ontwikkelen.

Beroepenoriëntatie

Impact claim: Kinderen verlaten het basisonderwijs met een divers beeld van hun toekomstige mogelijkheden

Kinderen hebben het vertrouwen hun dromen na te jagen

Kinderen hebben een sterke basis om zelfstandig toekomstkeuzes te kunnen maken (zowel persoonlijk als inhoudelijk)

Kinderen krijgen meer zelfvertrouwen

Kinderen ontwikkelen doorzettingsvermogen

Kinderen ontwikkelen ambities en toekomst dromen

Kinderen doen een positieve ervaring op

Kinderen zijn gemotiveerder om te werken aan hun toekomst

Kinderen hebben meer reflectiemomenten waarin ze nadenken over hun toekomstmogelijkheden

Kinderen ontdekken dat ze nieuwe dingen kunnen leren

Kinderen kunnen beroepsgeoriënteerde skills toepassen in de praktijk

Kinderen ontwikkelen nieuwe interesses

Kinderen stappen uit hun comfortzone

Kinderen ontwikkelen beroepsgeoriënteerde vaardigheden

Kinderen krijgen een breder perspectief op beroepen

Kinderen zijn enthousiast over verschillende beroepen

Kinderen maken kennis met verschillende (nieuwe) beroepsgebieden

Activiteiten gericht op beroepenoriëntatie

Aannames:

A1: De beroepenoriëntatie zijn aansprekend voor kinderen.

De Kind-Ouder Ondersteuner

Impact claim: Alle kinderen zijn in staat om gelijkwaardige kansen te benutten en zich optimaal te ontwikkelen in de huidige maatschappij

Kinderen kunnen zich optimaal ontwikkelen

Ouders kunnen de ontwikkeling van hun kind optimaal ondersteunen

Er wordt voorkomen dat een kind zwaardere hulpverlening nodig heeft

De effectieve leertijd van het kind wordt vergroot

Kinderen voelen zich meer op hun gemak/ zitten beter in hun vel (op school)

Ouders zijn beter in staat om de juiste hulp/ondersteuning te vinden en in te zetten

Kinderen ontvangen de ondersteuning waar ze behoefte aan hebben

Groepsdynamiek tussen de kinderen verbetert in de klas

Leerkrachten kunnen beter voorzien in de behoeften van kinderen

Leerkrachten staan met meer zelfvertrouwen voor de klas

Ouders voelen zich gehoord en gesteund

Ouders worden doorverwezen met de hulpvraag

Ouders hebben een antwoord op een hulpvraag

Kinderen worden geholpen met hun hulpvraag

Kinderen krijgen handvatten om zelf aan de slag te gaan

Kinderen ontwikkelen sociaal-emotionele vaardigheden als empathie, respect en acceptatie (door groepsinterventies)

Leerkrachten voelen zich minder handelingsverlegen

Ouders krijgen meer duidelijkheid op welk gebied er iets nodig is (context)

Kinderen komen (samen met hun ouder) in gesprek met de KOO'er

Leerkrachten maken hun eigen hulpvragen bespreekbaar

Ouders komen (samen met hun kind) in gesprek met de KOO'er

Kinderen zijn in staat hun vragen te stellen aan de KOO'er

Leraren en KOO'er wisselen informatie uit

Ouders, kinderen en leerkrachten weten de KOO'er te vinden voor hun hulpvragen (bijv. opvoedvragen, vragen over het thuisfront, ruzie/onenigheid, financiën, weerbaarheid, groepsdynamica)

Activiteiten uitgevoerd door de KOO'er gericht op het vergroten van de zichtbaarheid en het benadrukken van laagdrempelig contact

Aannames:

- A1:** Kinderen, ouders en leerkrachten staan open voor de hulp die een KOO kan bieden.
- A2:** De KOO is vertrouwd, toegankelijk en zichtbaar.

Welk type doelen stellen scholen zich in verrijkte programma's rond sociaal-emotionele ontwikkeling?

In de analyse van de verandervaden komen verschillende concepten terug die kunnen leiden tot sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen.

Op het vlak van sociaal-emotionele vaardigheden verwachten scholen dat kinderen via bijvoorbeeld weerbaarheidstrainingen, groepsactiviteiten of begeleide gesprekken leren hoe ze beter met zichzelf en anderen kunnen omgaan. Door kinderen in contact te brengen met emoties, groepsprocessen en sociale grenzen, beogen scholen een steviger sociaal fundament te leggen. Leerkrachten en ondersteuners gaan ervan uit dat kinderen zich hierdoor veiliger gaan voelen in de groep, conflicten op een gezondere manier leren hanteren en meer respect tonen voor de ander.

Tegelijkertijd streven scholen via de activiteiten op alle drie de lijnen naar het bevorderen van de persoonlijke groei en ontwikkeling van leerlingen. Kinderen moeten niet alleen leren functioneren in de groep, maar ook zichzelf leren kennen. Scholen zetten daarom in op ervaringen die bijdragen aan een positiever zelfbeeld, aan het ontdekken van eigen kwaliteiten en aan het versterken van zelfvertrouwen. Hierbij speelt het opdoen van succeservaringen, het oefenen van zelfregulatie en het maken van eigen keuzes een belangrijke rol.

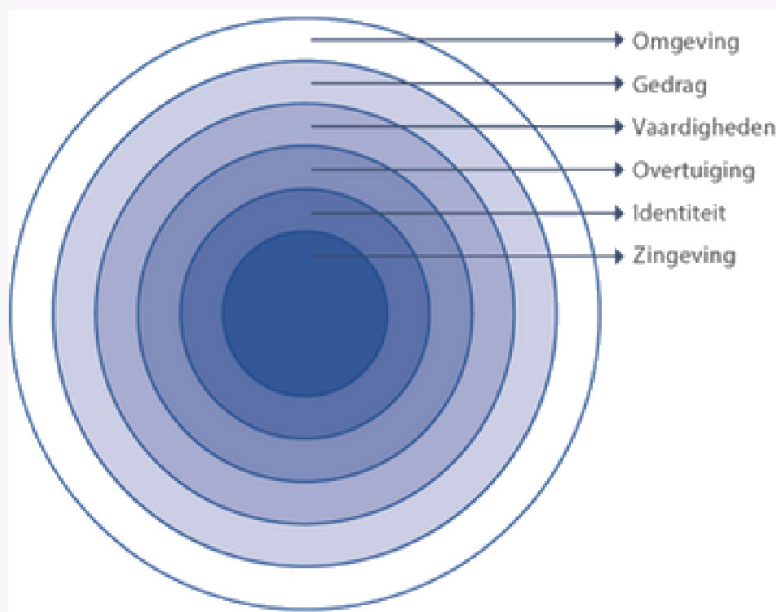
Ook vinden we in de redeneerlijnen concepten terug die zich richten op toekomstgerichtheid en maatschappelijke voorbereiding. Door middel van activiteiten zoals beroepeneriëntatie, thematisch onderwijs of excursies naar de 'echte wereld', willen scholen bijdragen aan het wereldbeeld en de motivatie van hun leerlingen. De verwachting is dat kinderen hierdoor breder durven dromen, nieuwe interesses ontwikkelen en een realistischer beeld krijgen van wat ze later kunnen en willen. Ook ouders worden hierbij soms betrokken, bijvoorbeeld via beroepencarroussels of schoolprojecten, zodat kinderen de verbinding leren leggen tussen hun eigen achtergrond en de wereld van werk en burgerschap. Onder deze inzet ligt de overtuiging dat kinderen perspectief nodig hebben om doelgericht te leren en hun plaats in de samenleving te kunnen innemen.

Welk type doelen voor de sociaal-emotionele ontwikkeling zitten in de veranderpaden?

In alle drie de veranderpaden is de sociaal-emotionele ontwikkeling zowel middel als doel voor:

Wanneer we de doelen uit de verandervaden analyseren aan de hand van het model van Korthagen (de onderste laag uit de figuur), zien we hoe deze doelen zich op verschillende lagen van persoonlijke ontwikkeling richten. Dit model onderscheidt zes lagen die samen het menselijk functioneren verklaren: van de buitenste laag, de omgeving, tot de diepste laag, de persoonlijke missie. Door deze bril bekeken, bieden de verandervaden een gelaagd ontwikkelingsperspectief op sociaal-emotionele groei en toekomstvoorbereiding van kinderen.

Afsluiting

De inzet op verrijkte schooldagen in Oost-Groningen laat zien dat scholen ambitie hebben om kinderen niet alleen cognitief, maar ook sociaal-emotioneel te versterken. Met name in het aanbod rondom weerbaarheid is sprake van een breed gedragen en structurele aanpak, waarbij scholen actief samenwerken met externe aanbieders. Ook de inzet van kind-ouderondersteuners draagt bij aan de laagdrempelige begeleiding van kinderen en hun gezinnen. Toch laat het onderzoek zien dat inhoudelijke afstemming en doelgerichte evaluatie nog in de kinderschoenen staan.

Er is sprake van erkenning van bestaande tekortkomingen en een gedeelde behoefte aan meer structuur. Binnen de samenwerking is er ruimte voor reflectie op effectiviteit en afstemming, waarbij bewust aansluiting wordt gezocht bij leerkrachten en thematisch onderwijs. De pedagogische en ontwikkelingsgerichte intenties zijn duidelijk aanwezig. Daarnaast stemmen KOO'ers en brugfunctionarissen hun inzet af op de individuele hulpvragen van kinderen en ouders, wat duidt op een gerichte en vraaggestuurde aanpak.

Hoewel er inspanningen worden geleverd binnen de Verrijkte Schooldag, ontbreekt een expliciete onderbouwing in de vorm van visiedocumenten, stappenplannen en/of gestapelde ontwikkellijnen. Systematische evaluatie of monitoring van sociaal-emotionele effecten vindt nauwelijks plaats, afgezien van enkele incidentele metingen zoals met de aanbieder HIRO. Doelgerichte reflectie op de inhoud van het aanbod blijft uit, mede door het ontbreken van structureel overleg. Ook de koppeling met theoretische kaders is beperkt, wat de inhoudelijke verdieping en effectmeting belemmert.

Aanbevelingen voor scholen en schoolbesturen

- **Werk vanuit een gedeelde visie op sociaal-emotionele ontwikkeling:** stel met het team een visiedocument op waarin helder wordt welke sociaal-emotionele doelen nagestreefd worden met verrijkt aanbod. Modellen zoals die van Korthagen kunnen helpen om doelen op verschillende lagen van ontwikkeling te verkennen.
- **Veranker de inhoudelijke doelen in het curriculum:** koppel verrijkte activiteiten expliciet aan thema's of leerdoelen binnen het reguliere onderwijs. Maak van beroepenoriëntatie geen incidenteel uitstapje, maar een doorlopende leerlijn die bijdraagt aan toekomstgericht leren.
- **Investeer in structureel overleg en reflectie met aanbieders:** richt periodieke overlegmomenten in tussen leerkrachten, coördinatoren en aanbieders van verrijkt aanbod. Reflecteer gezamenlijk op de inhoud, de aansluiting bij de doelgroep en de effecten op sociaal-emotionele groei.
- **Zorg voor professionalisering rondom sociaal-emotionele doelen:** bied ruimte voor scholing van leraren, ondersteuners en aanbieders over sociaal-emotionele ontwikkeling, en hoe dit te stimuleren binnen een rijke leeromgeving.

Grant Thornton

Hanze

ImpactHouse
by Grant Thornton Netherlands